

**BERNARD SPOLSKY'NİN
LANGUAGE MANAGEMENT¹ (DİL YÖNETİMİ) KİTABI BAĞLAMINDA
TÜRKİYE'DEKİ DİL PLANLAMASINA DAİR DÜŞÜNCELERİMİZ**

Dr. Mustafa Altun

13 Haziran 2010

Bu yazıda, Bernard Spolsky'nin Language Management (Dil Yönetimi) kitabının içeriği hakkında bilgi vermeye, bu bağlamda Türkiye'deki dil yönetimi ya da dil planlamasına dair bazı düşüncelerimi ve örnekleri aktarmaya çalışacağım.

Kitapta aileden başlayarak sosyal çevrenin, dinlerin, okulların, devlet kurumlarının, askeri ve mülki idarelerin, hukuk ve sağlık alanındakilerin, uluslararası örgütlerin, ticari şirketlerin, dil akademilerinin dili nasıl yönlendirdiğine dair çarpıcı örnekler veriliyor.

Örneklerin çoğunluğu, tabii kendisi de İsrail'de yaşayan bir Yahudi olması sebebiyle İbranice üzerinde yoğunlaşmış. Ancak Amerika'dan da hatırı sayılır örnekler mevcut. Kimi zaman gazete haberlerine yer verilmiş.

Dil planlaması olarak da bilinen terimin yerine dil yönetimini tercih etmiş, yazar. Kitap, model bir dil yönetimi kuramı geliştirmeye yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de bu konuda özellikle uluslararası ilişkiler, hukuk, sosyoloji ve iletişim bölümlerinde çalışmalar yapılıyor. Dil bilimi bölümlerinde de toplum dil bilimi derslerinde bu konuya değinildiği düşünülebilir.

Aslında Türkiye bu tür dil planlaması uygulamalarına pek de yabancı değil. Osmanlı'dan günümüze pek çok dil planlaması uygulaması gerçekleşmiş. Sadeleştirme hareketleri, Dil Devrimi, Harf Devrimi, öztürkçeleştirme, terim sözlükleri hazırlanması, yazım kılavuzları, hukuki planda başta anayasada olmak üzere çeşitli yasa, yönetmelik ve yönergelerde yer alan dile dair ifadeler, ithalatı yapılan ürünlere Türkçe kullanım kılavuzu zorunluluğu getirilmesi, eğitime yönelik uygulamalar, bilgisayarlardaki yazım kılavuzu programları...aklıma gelenlerden bazıları.

Bu çalışmaların bir çoğunun kuramsal temele dayanmadan gerçekleştiği izlenimi veren sonuçlar da söz konusu. Kimi zaman "Göç yolda düzülür." mantığıyla hareket edilmiş, keyfilikler yaşanmış. İdeolojik bakışlar, dil planlamasında belirgin bir rol oynamış. Birinin -e hali dediğine diğeri datif ya da yönelme demiş. Dilin bilimsel bir çalışma alanı olduğu unutulmuş ya da bilimsel olduğunu söyleyenler bilimseliği bir kenara itip ideolojik bakışlarıyla bilimselliklerini harmanlamışlar.

Şimdilerde durum daha sakin, Soğuk Savaş döneminden çıkmış, İnternet'in imkânları dar kalıplardan geniş ufuklara açılmayı sağlamış. Ancak yine de bir

¹ **Kitabın Künyesi:** Bernard Spolsky, (2009), Language Management (Dil Yönetimi), Cambridge Üniversitesi Yayınları.

hantallık var. Bunu aşmanın yolu da bir bakıma bu tür kitapları tanıtmaktan ve bunları Türkçeye kazandırmaktan geçiyor.

Dil planlamasını bir tür toplum mühendisliği olarak görüp olumsuz bir anlam yüklemek de yanlış. Mesele planlamayı gerçekleştirenlerin dilin doğasına uygun bir hareket tarzı benimseyip benimsememelerinde.

Yazı dilinin standartlaştırılması, buna somut bir örnektir. Ama burada bile farklı imla ya da yazım kılavuzları, sözlükler söz konusu. Bir ülke düşünün ki iki farklı yazım kılavuzu ve sözlüğü var. Ve biri diğerini yanlışlıyor ya da yok sayıyor. Birini kullanan diğerini es geçiyor. Bence bir orta yol bulunmalı. Bunun sıkıntısını en çok öğretmenler ve öğrenciler çekiyor. Dilin bu anlamda farklı kanallarda biçimlendirilmesi, bunun eğitimdeki olumsuzlukları görmezden geliniyor.

Bir başka nokta da, farklı dillerin ses dizimi kurallarının Türkçeye dayatılması. İngilizce, Fransızca, Arapça ya da Farsça bilenler, tıpkı Osmanlı'da olduğu gibi ya Batılı bir yaşam tarzı benimsediklerini ya da dini bilgilere hakimiyetlerini göstermek adına Türkçenin ses dizimine uygun olmayan biçimde kelimeleri telaffuz ediyorlar. Bilgisayar yerine kompütür ya da komputur, kitap yerine kitâb gibi telaffuzlar hatta yazım biçimlerine rastlamak mümkün.

İşte İnternet'ten bulduğumuz örnekler:

"Örneğin SONY dünyanın en büyük iletişimle ilgili firmasıdır. SONY'nin üretim fabrikaları video, audio, Tv, VCR, CD player, kompütür ve parçaları, telefon gibi birçok teknolojik araç üretir ve pazarlarlar."

[audio, CD player, kompütür kelimelerine dikkat!...ses, CD çalar, bilgisayar olmalıydı.]

"20 yıl önce kompütürlerin hayatımıza girmesi ile, film seyretmek, daktilo etmek, dosyalamak, okumak, yazmak gibi aktivitelerin hepsini tek bir aletle yapmak gerçek bir devrim oldu."

[kompütürlerin, aktivitelerin kelimelerine dikkat!...Doğrusu: bilgisayarların, etkinliklerin olmalıydı.]

"Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî hazretlerinin (İ'tikâdnâme) kitâbının tercemesidir."

[kitâbının, tercemesidir kelimelerine dikkat!..Doğrusu: kitabının, tercümesidir olmalıydı.]

"Üç cild ve aslı fârisî olan mektûbât kitâbında (536) mektûb vardır."

[cild, kitâbında, mektûb kelimelerine dikkat!..Doğrusu: cilt, kitabında, mektup olmalıydı.]

Türkçeden başka dilleri kaidenin üstüne koyup Türkçeyi bundan daha düşük bir kaidede görmek gibi hiç de dil bilimsel olmayan bakışları da dil planlaması ya da Spolsky'nin terimiyle dil yönetimi bağlamında düşünmek mümkün.

Türk Diliyle İlgili Bazı Kaynak Önerileri:

- ALVER, Mehmet (2009), **Avrupa Birliği Sürecinde Türk Dil Politikası**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi,
- BİNGÖL, Yılmaz (2002), **Revisiting Turkish Language Policy in Light of the Actors' Norms and Identity Model**, Doktora Tezi, İndiana Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.
- İMER, Kâmile (1998), **Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, XIV+219s.
- LEWIS, Geoffrey (2004), **Trajik Başarı: Türk Dili Reformu**, Gelenek Yayıncılık, 222 s. (Paradigma Yayınları, 2007, 260 s.)
- SADOĞLU, Hüseyin (2003), **Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları**, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dil Politikaları ve Dil Planlamasıyla İlgili İngilizce Kaynak Önerileri :

- GRENOBLE, Lenore A. (2003), **Language Policy in the Soviet Union (Sovyetler Birliğinde Dil Politikaları)**, Springer-Kluwer Academic Yayınları.
- JERNUDD, Rubin-RUBIN, Joan (1977), **Language Planning Processes (Dil Planlama Süreçleri)**, de Gruyter Mouton.
- RICENTO, Thomas (Ed.) (2005), **An Introduction to Language Policy-Theory and Method (Dil Politikasına Giriş-Kuram ve Yöntem)**, Blackwell Yayıncılık.
- SHOHAMY, Elena (2006), **Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches (Dil Politikası: Gizli Ajandalar ve Yeni Yaklaşımlar)**, Routledge.
- SPOLSKY, Bernard (2004), **Language Policy (Dil Politikası)**, Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- TOLLEFSON, James W. (Ed.) (2001), **Language Policies in Education (Eğitimde Dil Politikaları)**, Routledge.
- WRIGHT, Sue (2004), **Language Policy and Language Planning-From Nationalism to Globalism (Dil Politikası ve Dil Planlaması-Ulusçuluktan Küreselleşmeye)**, Palgrave Macmillan.